

آیین شینتو

علی فرح بخش

آیین «شینتو»¹ بیشتر یک باور کهن است تا دینی منسجم و سازمان یافته؛ هر چند در دوره‌های معاصر، بسیاری کوشیدند تا این آیین باستانی را به صورت دین، در یک چارچوب رسمی قرار دهند. شینتو، شکل پیشرفته‌ی «آنیمیسزم»² باستانی ژاپن بوده و شاید بتوان گفت پایه‌های آن از خالص‌ترین و بکرترین باورهای کهن جهان است، زیرا مجمع‌الجزایر ژاپن به علت موقعیت جغرافیایی خاص خود، کمترین نفوذ باورهای بیگانه را داشتند. البته در این میان، حرکت فرهنگ، سنت‌ها و باور چینیان به ژاپن را چه به طور مستقیم و چه از طریق کره، نمی‌توان انکار کرد.

برای شناسایی و نفوذ به ساختار شینتویسیزم، شناخت تاریخ و دیرینه‌ی سرزمین آفتاب تابان امریست ملزوم، زیرا این آیین باستانی از ذهنیت کهن ژاپنی‌ها برخاسته. در راستای دستیابی به این هدف، ابتدا به بوم‌شناسی این سرزمین شگفت پرداخته و پس از آن به سیر تکاملی آنیمیسزم آغازین و شکل‌گیری و تکامل شینتو خواهیم پرداخت.

بوم‌شناسی ژاپن

ژاپن (نیهون³ - سرزمین آفتاب تابان) متشکل از مجمع‌الجزایریست در منتهای خاور دور. جزیره‌ای بودن این سرزمین، هزاران سال این منطقه را در انزوا قرار داد. فاصله‌ی طبیعی ژاپن از چین و جزیره‌ای بودن آن، برای ساکنان ژاپن احساس امنیت را به همراه داشت و از سوی دیگر، مردم آن را به بهره‌برداری از دریا تشویق می‌کرد. موقعیت جغرافیایی این سرزمین، به گونه‌ایست که کشاورزی و دامداری در آن با مشکل مواجه بوده، از این رو قبایل ابتدایی، بیشتر به شکار پرندگان و حیوانات و صید موجودات دریایی اشتغال داشتند. از نظر جغرافیایی، ژاپن کشوریست که به سبب پراکندگی جزایر آن و همچنین کوه‌های متعدد، برای ایجاد دولت‌های کوچک مناسب بود تا یک قلمرو متحد.

بقایای حیوانات عصر یخبندان در ژاپن گویای آن است که جزایر ژاپن به هنگام یخبندان‌های بزرگ و پایین بودن سطح دریاها با یکدیگر و سرزمین‌های مجاور، مربوط و این کشور بخشی از بوملاد آسیایی بود. تا کنون سند معتبری که نشان اسکان انسان طی دوره‌ی پلیستوسن⁴ میانه (ح 65000 سال پیش) در ژاپن باشد در دسترس نیست. کهن‌ترین آثار مشخص نیز محدود به سنگ‌ابزارها و وسایلیست که تاریخ آن‌ها به اواخر عصر پلیستوسن نهایی (ح 40 تا 50000 سال پیش) مربوط می‌شود. در حدود 13000 سال پیش از میلاد، صنایع ابزارسازی ژاپن با کاربرد فن ساختن ابزارهای دو وجهی مورد کاربرد، به اشکال قرینه‌ای و

برای استفاده پیکان و سنان تیر و نیزه غنی شد و از برخی از این افزارهای غیر قرینه‌ای نیز به‌عنوان کارد استفاده می‌شد. طبق دستاوردهای باستان‌شناسی، محققان بر این باورند که مرحله‌ی اسکان انسان در ژاپن به دوره‌ی پلیستوسن نهایی و پیش از کاربرد سفال باز می‌گردد.

نخستین فرهنگ ژاپن از دوران میان‌سنگی⁵ و متعلق به سه هزار سال پیش از میلاد است. این تمدن به نام «جومون»⁶ خوانده شده‌است که از واژه‌ی ژاپنی (نقش ریسمانی) مشتق شده و مقصود سفالی‌ست که با چرخ، پرداخت نشده باشد. مردم جومون از جنگ‌افزار سنگی بهره می‌گرفتند و در گودال‌هایی می‌زیستند که نوع خاص آن در چین کهن هم بوده‌است. این قوم هم‌چنین کلبه‌هایی نیز می‌ساختند که به‌شکل مستطیل یا سه گوش بود، با سقف‌هایی شیب‌دار.

تمدن بعدی به‌فاصله‌ای بسیار دور پیدا شده‌است، میان 300 تا 100 پیش از میلاد. این تمدن به یایوئی⁷ معروف شده. در اواسط این دوره، سراسر منطقه‌ی غرب و نیمی از ژاپن، متکی بر اقتصاد زراعی بود. با گسترش دامنه‌ی کشت و فراهم آمدن ذخایر غذایی بیشتر، جوامع متمرکزتر شد و تکنولوژی رو به پیشرفت نهاد. ابداع چرخ سفالگری، بافندگی بومی، صنعت ذوب و ترکیب فلزات و غیره از دستاوردهای این دوران بود. در این عصر، ناقوس‌های مفرغی بسیار زیبا و ارزشمندی ساخته شده که بر روی آن‌ها نقوشی از حیوانات و شکار حیوانات مشهود است و احتمالاً در مراسم آیینی تمنای صید کاربرد داشته‌اند. در این دوران، باورهای مذهبی جوامع، انسجام بیشتری یافت و آیین‌های پرستش ارواح به‌صورت متمرکزتری انجام می‌گرفت. طی سده‌ی چهارم میلادی، ژاپن به‌مرحله پیش‌تاریخی یا آستانه‌ی تاریخ پا نهاد و این دوره با تاسیس دربار امپراتوری نارا در 710 میلادی پیوند یافت. از آن پس (بعد از قرن چهارم میلادی) ژاپن با مراودات رو به رشد با چین، به پیشرفت‌ها و دستاوردهای سریع‌تر و کامل‌تری دست یافت.

در حدود سده‌ی ششم میلادی، ژاپنی‌ها خط چینی را پذیرفته و با تغییراتی آن‌را با زبان ژاپنی سازگار ساختند. در این میان، فرهنگ و هنر چین به ژاپن راه یافت، هر چند که نبوغ ژاپنی‌ها آن‌را به‌شکلی تغییر داد که گویی برآمده از خود ژاپن است.

ریشه‌ی نژاد مردم ژاپن احتمالاً از سه نژاد مختلف تشکیل یافته. یک نژاد بومی به‌نام آینو⁸ که از گذشته بر جای مانده‌اند و امروزه تعداد آنان محدود است، و دو نژاد که از خارج به ژاپن راه یافتند؛ نژاد مغولی که از شمال چین و یا شاید شرق سبیری به ژاپن مهاجرت کرده باشند و دیگری نژادی چینی‌تبار که از جنوب چین و یا جنوب شرق آسیا به ژاپن کوچ کردند. زمان کوچ این دو نژاد هنوز به‌وضوح مشخص نیست. در مورد نژاد آینو نیز گروهی از محققان بر این باورند که احتمالاً این نژاد از آسیای میانه و یا شاید سبیری بوده‌است. در هر حال هنوز ریشه‌های نژادی مردم ژاپن به روشنی مشخص نیست.

آنیسم آغازین

آنیمیسیم از باورهای باستانی جهان است. باور آنیمیسیم بر پایه‌ی اعتقاد به ارواح و نیروهای فوق‌طبیعی استوار می‌باشد که این نیروهای قدرتمند، در حیوانات، جانداران و عناصر بی‌جان تجلی می‌یابند. از این‌رو ارتباط اصولی با محیط، سبب می‌شود تا این نیروهای فراطبیعی، در راستای امداد و تکامل بشر، مورد استفاده قرار گیرند. شکل پیشرفته‌ی این ارواح و نیروها با گذشت زمان به‌صورت الهه‌ها و خدایان مبدل گشت.

مردم ژاپن نیز در ابتدا به چنین باورهایی گرایش یافتند. این‌که آیا اعتقاد به چنین ذهنیتی، از خارج از مرزهای ژاپن به سکنه‌ی باستانی این سرزمین القاء شده و یا چنین باوری توسط خود آنان خلق شده‌است به‌وضوح مشخص نیست. ژاپن سرزمینی‌ست که به‌دلیل موقعیت جغرافیایی خود، دارای پدیده‌های طبیعی مخربی چون زلزله و طوفان است. بشر همواره در گذار تاریخ به مقابله با چنین پدیده‌هایی برخاسته و این مقابله هرگز نمی‌توانسته از طریق مبارزه صورت گیرد. برای تقابل با چنین نیروهای عظیمی، تنها نیروهای فوق‌طبیعی، دستگیر بشر بودند.

در دوره‌ی جومون، عقاید آنیمیسیمی وجود داشت که در دوره‌ی یایوئی، این باور رفته رفته در پرستش و نکوداشت نیاکان متجلی شد. ارواح فوق‌طبیعی و نیرومند نیز به‌صورتی متمرکزتر مورد توجه قرار گرفته و به‌صورت شبه خدایان مورد پرستش و احترام واقع شدند. آیین‌های تطهیر، غیگویی و طالع‌بینی نیز منسجم‌تر شدند و مکملی بر پرستش شبه خدایان بودند. این احتمال بسیار زیاد است که چنین باورهایی از چین و کره به ژاپن راه یافت. در هر حال با تلفیق چنین عقایدی، پایه‌ها و بن‌مایه‌های مکتب شینتو به‌مرور شکل گرفت؛ از این‌رو زمان یا تاریخ معینی برای زایش شینتو وجود ندارد، زیرا شکل‌گیری ساختار و باور شینتو، سیری طولانی و فاقد مرز بندی را طی نموده‌است.

بنیان‌های شینتو

واژه‌ی شینتو لفظی چینی‌الاصل است که در زمان‌های بسیار آغازین متداول نبود، هر چند که نسبتاً کهن است. شینتو مرکب از دو واژه نگاره است، یکی «شین» که معادلی‌ست برای اصطلاح بومی «کامی»⁹ و دیگری «دو»¹⁰ یا «تو» که از واژه‌ی چینی «دائو»¹¹ یا «تائو»¹² به‌معنای «راه» اتخاذ شده و معادلی‌ست برای اصطلاح «میچی»¹³. پس در حقیقت نام این آیین، «کامی نو میچی»¹⁴ بوده، به‌معنای «راه کامی».

«کامی» نیرو و عنصر مورد پرستش در آیین شینتو است. بسیاری سعی دارند که این واژه را معادلی برای کلمه‌ی خدا، خداگونه، الهه و غیره قرار دهند. کامی‌ها بسیار فراوان‌اند و شکل انسجام یافته و متمرکز ارواح و نیروهای مورد باور در آنیمیسیم آغازین‌اند.

باور و پرستش کامی‌ها دارای دو بعد شخصی و اجتماعی‌ست. باور جمعی و اجتماعی کامی، باعث بسط آگاهی در روابط بین فردی مردم ژاپن بوده. این اتصال شاید در دیگر باورها نیز وجود داشته باشد اما این بسط آگاهی با امتدادی به طبیعت و حتا فضای زیست ساختگی بشر، پیوند یافته‌است. تمرکز این باور

ملی، دایره‌ای به وسعت ژاپن بوده که نقطه‌ی مرکزی آن، امپراتور است. از این‌رو ست که مردم ژاپن نسبت به مام وطن بسیار متعصب‌اند و به امپراتور به دیده‌ی یک نماد ملی می‌نگرند که سمبلی‌ست از تمامی ژاپن؛ سمبلی که یادآور و حافظ نیاء کهن و همبستگی ملی‌ست.

شینتو بر خلاف بسیاری از ادیان دیگر، کتاب مقدسی ندارد. با این همه، کهن‌نامه‌های خاصی وجود دارند که معتبر به‌شمار می‌آیند و بنیان تاریخی و معنوی شینتو دانسته می‌شوند. نخستین کهن‌نامه با نام «کوجیکی»¹⁵ (گزارش امور کهن) به فرمان امپراتوری تالیف شد و حاوی اساطیر و تاریخ آغازین مردم ژاپن است. این سند، کهن‌ترین گزارش تاریخی ژاپنی موجود می‌باشد که تاریخ آن 712 میلادی‌ست. کوجیکی گزارشی از وقایع را تا سال 628 به‌دست می‌دهد.

دومین سند، «نیهونگی»¹⁶ یا «نیهون‌شوکی»¹⁷ (گاه‌نگاره‌های ژاپن)، هشت سال بعد از کوجیکی پدید آمد و گزارش‌هایی تا سال 697 را می‌آورد. این کتاب‌ها حاوی تنها گزارش‌های کهن موجود از خاندان امپراتوری و چندین دودمانی هستند که ملت ژاپن را شکل دادند.

«کوگوشویی»¹⁸ (خوشه‌چینی‌هایی از داستان‌های کهن)، «انگی‌شیکی»¹⁹ (قوانین مشروح دوره‌ی انگی) و «کووجیکی»²⁰ (گاه‌نگاره‌های وقایع کهن) نیز از منابع اولیه‌ی اطلاعات هستند. کوگوشویی در 807 میلادی نوشته شد و تا حدودی به اطلاعات ما در مورد شینتوی آغازین می‌افزاید. انگی‌شیکی در 927 منتشر شد و منبع اصلی اطلاعات درباره‌ی شینتوی آغازین، دعا‌های مراسم، آیین‌ها و شیوه‌ی اداره‌ی امور خدایی‌ست. کووجیکی نیز کتاب بسیار کهن و ارزشمندی می‌باشد که بیشتر حاوی چیزهایی‌ست که در کوجیکی و نیهون‌گی نوشته شده. اما باید تاکید شود که هیچ‌یک از کتاب‌های مذکور، کتاب مقدس، در معنا‌ی مسیحی و اسلامی این اصطلاح به‌شمار نمی‌آیند. آن‌ها در اصل گزارش‌های تاریخی‌اند که علاوه بر فایده‌ی سیاسی یا دودمانی، شکل‌های کهن دین کامی را در بردارند.

سیر تاریخی شینتو

پیرامون دوره‌های جومون و یایوئی که تاریخ آن را بسیار گوناگون و مختلف ذکر کرده‌اند، مختصر شرحی به‌میان آمد. دوره‌ی «کوفون»²¹ (300 تا 710 میلادی) دوره‌ای بود که به پیدایش ژاپن به‌مثابه‌ی یک ملت انجامید. در طی این دوره بود که اولین و مهم‌ترین ایزدکده‌های سنت اصلی شینتو یعنی ایزدکده‌ی «ایسه»²² و ایزدکده‌ی «ایزومو»²³ پدید آمدند.

به‌رسمیت شناختن آیین بودا در حدود 538 میلادی و سپس توسعه‌ی سریع آن، باعث نظام‌مندی شینتو شد. هرچند آیین بودا و شینتو کمابیش با یکدیگر تلفیق یافتند اما بسیاری بر آن شدند تا باورهای کهن را از آیین‌های وارد شده به ژاپن مجزا سازند، از این‌رو آیین شینتو به‌عنوان یک باور و نماد کهن، شکل نظام‌مندتری به‌خود گرفت. از سوی دیگر نمو آیین «کنفوسیوس»²⁴ که پیش‌تر از آیین بودا به ژاپن راه یافته بود، عنصر خارجی دیگری بود که باید مورد کنترل قرار می‌گرفت. طی دوره‌های «نارا»²⁵ (710 تا 794

میلادی) و «هی‌آن»²⁶ (794 تا 1185) نظام شینتو متبلور شد و از آن پس با دیگر نظام‌های دینی و فلسفی آسیا برهمکنش مداوم و پویا داشت. این برهمکنشی، که در تمام سطوح توسعه یافت و در بیش‌تر تاریخ ژاپن مکاتب تلفیقی و نیز کیش‌های مختلفی را به‌وجود آورد، در دوره‌ی «ادو»²⁷ (1600 تا 1868) واکنشی پدید آورد که سرانجام به نوزایی شینتو به مثابه‌ی راه باستانی انجامید، با این فرض که هیچ‌یک از تأثیرات بیگانه در آن وجود ندارد. این روند، آیین شینتو را در پایان قرن نوزدهم، با حرکت‌ها و جنبش‌های میهن‌پرستانه‌ی بسیاری از ژاپنی‌ها، به دین دولتی تبدیل کرد، هر چند این امر در سال 1945 بر چیده شد و شینتو دوباره دینی در میان دین‌های دیگر ژاپن به‌شمار آمد.

اسطوره‌شناسی (تجلی کامی‌ها)

ژاپن سرزمینی‌ست آکنده از افسانه‌ها و اسطوره‌ها. اساطیری که جزء لاینفک فرهنگ باستانی این کشور می‌باشند. بسیاری از این اساطیر، کامی‌های پر تعداد شینتو را شامل می‌شود که در گزارشات گوناگون پیرامون آن‌ها روایاتی ذکر شده‌است (تعداد این کامی‌ها به هشت میلیون می‌رسد).

بر اساس کوچیکی، در آغاز، کامی مرکز آسمان «آمه نو مینا کا نوشی‌نو کامی»²⁸ پدید آمد و پس از او کامی‌های تولد و رشد «تاکامی‌موسوبی نو میکوتو»²⁹ و «کامی موسوبی نو میکوتو»³⁰. اما اساطیر ژاپنی در حقیقت با پیدایش زوج آفریننده، یعنی «ایزناگی نو میکوتو»³¹ و «ایزانا می نو میکوتو»³²، آغاز می‌شود. این دو که از دشت بلند آسمان پایین آمدند، هشت جزیره‌ی بزرگ را پدید آوردند، یعنی ژاپن و هر چه هست را، از جمله بسیاری از کامی‌ها را.

از این میان، سه کامی جلیل‌تر از همه بودند. اولی خدایانوی خورشید «آما ته‌راسو نو می‌کامی»³³ که کامی دشت بلند آسمان است، دومی برادرش «سوسا نو نو میکوتو»³⁴ که موکل زمین بود، و سومی خدایانوی ماه «تسوکی یومی نو میکوتو»³⁵ که کامی قلمرو تاریکی بود. اما بر اساس کوچیکی، این برادر چنان بد رفتار و ستمگر شد که خدا بانوی خورشید، به‌خشم آمد و در غاری آسمانی پنهان شد. پس، تاریکی، آسمان‌ها و زمین را فرا گرفت. کامی‌های آسمانی که از این تغییر اوضاع حیرت‌زده بودند، برنامه‌ی سرگرم‌کننده‌ای شامل رقص ترتیب دادند و او را از غار بیرون آوردند و در نتیجه، روشنایی به جهان بازگشت. برادر را برای این خطا به جهان پست‌تر تبعید کردند که آن‌جا به‌خاطر رفتار خویش به لطف کامی‌های دیگر، بازگشت و یکی از اخلاف او، یعنی «کامی ایزومو»³⁶ (نوکونی نوشی نو کامی³⁷) کامی بسیار نکوکاری شد که بر هشت جزیره‌ی بزرگ فرمان می‌راند و برای مردم برکت می‌آورد.

بعدها به نوه‌ی خدا بانوی خورشید، یعنی «نینی‌گی نو میکوتو»³⁸ فرمان دادند که فرود آید و بر ژاپن فرمانروایی کند. برای نمادینه کردن قدرت او، سه گنج خدایی به او دادند: یک آینه، یک شمشیر و یک رشته گوه‌ر. همچنین کامی‌هایی هم که در برنامه‌ی تفریحی بیرون غار آسمانی شرکت داشتند، همسفر او بودند. اما برای به انجام رساندن ماموریت‌اش می‌بایست با کامی ایزومو گفت‌وگو کند. کامی ایزومو، پس از کمی بحث پذیرفت که جهان مرئی را به او بسپارد اما جهان نامرئی را خود در اختیار داشته

باشد. آنگاه کامی ایزومو عهد کرد که حافظ نوهی آسمانی باشد. نتیجه‌ی «نینی‌گی نو میکوتو» یعنی امپراتور «جیمو»³⁹ اولین فرمانروای انسانی ژاپن شد.

این در شکل بسیار ساده‌اش، اسطوره‌ای بنیادی‌ست که برای ژاپنی‌های آغازین، روشن‌گر خاستگاه و بنیاد ساختار اجتماعی‌شان می‌باشد، بنیادی که معتقدان به شینتو، زندگی امروز خود را امتداد آن می‌دانند، هر چند این روایات در متون کهن متفاوت نقل شده‌است. داستان‌های زایش و تجلی کامی‌ها بسیار زیاد و متنوع است. در این میان، اسطوره‌ها و افسانه‌های دیگری نیز شکل گرفتند. با تلفیق آیین بودا و شینتو، اساطیر جدیدی متجلی شد. اساطیری که از هر دو منبع شینتویسم و بودیسم نشأت یافته بودند.

انواع شینتو

آیین شینتوی باستانی، اساسا دارای انشعابات و فرقه‌های گوناگون نبود، بلکه در سیر تاریخی خود، بنابر موقعیت‌های گوناگون، به شکل‌های مختلفی تجلی یافت. در حالت کلی، شش نوع شینتو وجود داشته و دارد که همگی اجزای تشکیل دهنده‌ی شینتوی واحدند. انواع شینتو عبارتند از:

شینتوی عامیانه: شینتویی که کمتر از همه ملموس است شینتوی عامیانه است. کامی‌پرستی، عمیقا ریشه در زندگی روزمره‌ی مردم دارد. بسیاری از تصورات و رسوم مربوط به آن در زمان‌های آغازین، در طی قرن‌ها به روش‌های عامیانه‌ی سازمان‌نیافته حفظ شده‌است. این‌ها به همراه بسیاری از آنچه که خاستگاه بیگانه دارد، شینتوی عامیانه یا دین مردمی نامیده می‌شود.

شینتوی خانگی: شینتوی خانگی به آداب دینی‌ای اطلاق می‌شود که در محراب خانگی شینتو متمرکز است.

شینتوی فرقه‌ای: شینتوی فرقه‌ای، مرکب از تعدادی گروه‌های ناهمگن است که حکومت «می‌جی»⁴⁰ (1868 تا 1942 میلادی) در ارتباط با ملی کردن ایزدکده‌ها و تاکید بر پرستش ایزدکده‌ای به عنوان کیش دولتی، آن‌ها را تحت نظارت یک اداره‌ی دولتی مجزا قرار داد. در نتیجه، بیشتر گروه‌های اصلی، هیئت‌های دینی مستقل شده و رسما با عنوان شینتوی فرقه‌ای طبقه‌بندی شدند. در دوران پیش از جنگ، سیزده فرقه از این دست وجود داشت.

شینتوی دربار امپراتور: شینتوی دربار امپراتور، نامی‌ست که به آیین‌های دینی‌ای که در سه ایزدکده در محوطه‌ی قصر برگزار می‌شود و منحصرا برای استفاده‌ی خاندان امپراتوری‌اند و چند امر مرتبط دیگر داده شده‌است. در سال‌های قدیم، مسئولیت مراسم شینتو که در دربار برگزار می‌شد در دست خاندان‌های «ناکاتومی»⁴¹ و «ایمبه»⁴² بود که هر یک آداب سنتی‌ای را که اجرا می‌شد به اخلاف‌شان منتقل می‌کردند. امروزه دیگر نظام موروثی وجود ندارد، اما مراسمی که در ایزدکده‌های قصر برگزار می‌شود تقریبا همان آیین‌هایی هستند که در قانون 1908 مراسم امپراتوری منظور شده‌است.

شینتوی ایزدکده‌ای: قدیمی‌ترین و رایج‌ترین نوع دین کامی، شینتوی ایزدکده‌ای است. تاریخ ایزدکده‌ها به زمان‌های بسیار کهن باز می‌گردد. حتا پیش از سپیده دم تاریخ ژاپن، ایزدکده‌ها وجود داشتند. در طی قرن‌ها، همان‌طور که طوایف در سراسر طول و عرض سرزمین گسترش می‌یافتند، تعداد ایزدکده‌ها به تدریج افزایش یافت. پس از بازگشت می‌جی، ایزدکده‌ها ملی شدند و به شکلی سازمان یافتند که به نظام ایزدکده‌ها مشهور شد.

شینتوی دولتی: شینتوی دربار امپراتور و شینتوی ایزدکده‌ای، به همراه اندیشه‌های مشخص و معینی که در ارتباط با خاستگاه‌ها و تاریخ ژاپنی‌ها بود، آنچه را تشکیل دادند که پیش از آن به شینتوی دولتی معروف بود. این شینتو هنگامی که ایزدکده‌ها حمایت و تایید رسمی حکومت را از دست دادند از میان رفت.

شینتو و آیین بودا

با ورود آیین بودا به ژاپن در قرن ششم، باورهای ژاپنی به مرور تغییر یافت و آمیزه‌ای شد از باورهای کهن و اصول آیینی بودا. هر چند که بودائیت، دیر مورد پذیرش مرم ژاپن قرار گرفت اما پیشرفت‌های بسیاری نمود. این مکتب از نیمه‌های دوره‌ی هی‌آن به بعد با آیین شینتو همپوشی انجام داده و تداخل یافت. این پیوند به «شینبوتسو شوگو»⁴³ یا همپوشی و آمیزش ادیان شینتو و بودا معروف است. بی‌گمان این رویداد تا حدود زیادی نتیجه‌ی آن بود که فرقه‌های بودایی «تندایی»⁴⁴ و «شینگون»⁴⁵ تا این زمان کاملاً مستقر شده و شروع به گنجاندن خدایان شینتو در شعایر خود کرده بودند.

در دوره‌ی نارا، کامی‌های شینتو، پاسبان ارکان بودایی گمان می‌رفتند و به آنان القاب بودایی اهدا می‌شد. گروهی از خدایان و الهه‌های بودایی نیز به کامی تبدیل شدند. البته در این میان، گاه اختلافاتی نیز پدید می‌آمد اما در حالت کلی، آیین بودا و شینتو، هم‌آغوشی نسبتاً مسالمت‌آمیزی داشتند. در سال 1868 میلادی، وطن‌پرستان و معتقدان به باورهای کهن، موفق شدند تا دین شینتو را به صورتی مستقل و رسمی از دیگر آیین‌ها و باورها جدا نمایند و جدایی شینتو از دین بودا یا «شینبوتسو بونری»⁴⁶ ظهور کرد.

دیرها و ایزدکده‌ها

همانگونه که ذکر شد، شینتوی ایزدکده‌ای، قدیمی‌ترین و رایج‌ترین نوع دین کامی است. ایزدکده‌ها و دیرهای شینتو، دارای دیرینه‌ای کهن می‌باشند. محل ساخت این اماکن مقدس، بر اساس استفاده از فضای خالی و مناسب این کار صورت نمی‌گرفت، بلکه محل‌های طبیعی و اماکنی که کامی در آن جلوه‌گر شده بود به ایزدکده تبدیل می‌شد.

ورودی و مدخل دیرهای شینتو «توری‌یی»⁴⁷ نام دارد که امروزه به نوعی سمبل شینتو نیز محسوب می‌شود. بیش از بیست نوع مختلف توری‌یی وجود دارد که بیشتر آن‌ها نامشان را از ایزدکده‌هایی

گرفته‌اند که به آن‌ها وابسته‌اند. یک معبد، ممکن است یک یا چند توری‌یی داشته باشد که زائران برای ورود به معبد از زیر آن عبور می‌کنند.

علاوه بر توری‌یی‌ها، معابد بزرگ گاه دارای دروازه‌هایی نیز هستند. جاده یا راهی که به یک ایزدکده منتهی می‌شود «ساندو»⁴⁸ نام دارد. از نظر فنی، راه ورودی یا ساندو، راهی‌ست که از اولین توری‌یی به خدای‌خانه و ساختمان اصلی دیر می‌رسد، اما در تداول عمومی، حتا جاده‌های عمومی‌ای که به ایزدکده منتهی می‌شود نیز ممکن است چنین نامیده شود.

در فضای داخلی ایزدکده‌ها ممکن است یک یا چند درخت «ساکاکی»⁴⁹ دیده شود که درخت مقدس آیین شینتو به حساب می‌آید. ایزدکده‌ها دارای یک یا چند ساختمان اصلی و تعدادی ساختمان فرعی هستند. بناهای اصلی یا خدای‌خانه‌ها، محل فرضی اقامت کامی منسوب به آن دیر هستند. در این ساختمان‌ها نمادها، تمثال‌ها و وسایل نیایش وجود دارد. معماری ایزدکده، سبک‌های گوناگون بسیاری را نشان می‌دهد که در بیشتر موارد بازتابی از عصر و تا حدودی محلی‌ست که ایزدکده‌های معینی پدید آمدند و گاهی دوره‌های تاریخی‌یی که این ایزدکده‌ها پشت سر گذاشته‌اند.

بسیاری از بناهای ایزدکده تاثیر نفوذ قاره‌ای را نشان می‌دهند، اما دو نوع ژاپنی نسبتا خالص وجود دارد که بسیار کهن‌اند و عموما آن‌ها را خاص شینتو می‌دانند. یکی سبک «شین‌می»⁵⁰ (در لغت به معنای درخشش خدایی) است که بهترین نمودگار آن ایزدکده‌ی بزرگ ایسه است. این نوع، به «تن‌چی‌کون‌گن»⁵¹ نیز شهرت دارد که در لغت به معنی خاستگاه آسمان - زمین است. سبک دیگر «تای‌شا»⁵² است که مظهر آن ایزدکده‌ی بزرگ «ایزومو»⁵³ می‌باشد.

ایزدکده‌ی ایسه در میان ایزدکده‌های کل کشور، منحصر به فرد است. کامی اصلی آن، خدا بانوی خورشید، در آغاز کامی نگهبان خاندان «یاماتو»⁵⁴ بود که خاندان امپراتوری از آن پدید آمد و در سراسر تاریخ ژاپن بر این کشور فرمان راند. با صعود خاندان یاماتو به فرمانروایی بر تمام کشور، این ایزدکده به یک معنا ایزدکده‌ی نگهبان ملت شد. عموما ایزدکده‌ی بزرگ ایسه را در رأس همه‌ی ایزدکده‌ها می‌دانند؛ آن‌جا پرستش، چیزی بیش از بیان ایمان به کامی آن است. این پرستش، والاترین تجلی احترام به امپراتور و به تمام چیزهایی‌ست که در فرهنگ، تاریخ و دانستگی نژادی و مردم ژاپن بهترین است.

مراسم و آیین‌ها

آیین شینتو در آغاز آداب و رسومی بسیار ساده داشت، به همین علت نیاز به ساختن معابد نداشت و مراسم مذهبی را در محیط‌های طبیعی و برای مثال زیر درخت ساکاکی بر پا می‌کردند. پس از شکل‌گیری دیرها، مراسم مذهبی ایزدکده‌ای توسط کاهنان مذهبی صورت می‌گرفت که امروزه نیز مشهود است.

مراسم، بیشتر با رقص‌هایی به نام «کاگورا»⁵⁵ همراه است که کاهنه‌هایی جوان ملقب به «میکو»⁵⁶ آن‌را به نمایش می‌گذارند. مراسم و آیین‌های شینتو دارای گستردگی زیادی هستند اما در حالت کلی، خدمت

به کامی و مشارکت و یکدلی با آن، برای زدودن رنج‌ها و حرکت به سوی نیکبختی و آرامش، اساس عبادت در شینتو محسوب می‌شود. تمام مراسم به‌جز پرستش ساده‌ای که فرد در مقابل ایزدکده انجام می‌دهد، چهار رکن را شامل می‌شود: تطهیر (هارایی⁵⁷)، تقدیم هدایا (شین‌سن⁵⁸)، دعا (نوریتو⁵⁹) و یک ضیافت نمادین (نائورایی⁶⁰).

مراسم ایزدکده‌ای دارای پیچیدگی‌های بسیاری است که در اعیاد و زمان‌های مختلف، روندهای ویژه‌ای دارد. مراسم نیایش خانگی عموماً در مقابل یک قفسه به نام «کامی‌دانا»⁶¹ صورت می‌گیرد. در این قفسه، مدل کوچکی از ایزدکده را قرار می‌دهند و جلوی آن اغلب آینه‌ای کوچک هست که در دو طرف آن ممکن است فانوس‌های کوچک و یک شاخه ساکاکای باشد. در عین حال معمولاً در بالا و به طول قفسه، ریسمان حصیری با آویزهای کوچک کاغذی کشیده‌اند. اندازه و کیفیت کامی‌دانا بستگی به توانایی مالی و ایمان پرستنده دارد. جشن‌ها و مراسم مختلفی در ایزدکده‌های شینتو برگزار می‌شود، مانند مراسم ازدواج، اعیاد گوناگون، سالگردها و غیره.

شینتویسم در عصر معاصر

در دسامبر 1945 میلادی فرمان شینتو صادر شد، که دین و دولت را از یکدیگر جدا و آزادی مذهبی را در ژاپن تضمین کرد. در روز آغاز سال 1946 امپراتور «هیروهیتو» با صدور بیانیه‌ای موسوم به اعلامیه‌ی بشریت، این افسانه را که او یک کامی زنده است تکذیب کرد. در دوم فوریه‌ی 1946 «اسکاپ»، هیئت شینتو را منحل کرد و عمر شینتوی دولتی را پس از هشتاد سال پایان داد. آزادی مذهبی ایجاد شده پس از این رویداد، انبوهی از جنبش‌های دینی را پدید آورد. این افزایش فرقه‌های جدید، در دوره‌ای که نامش را «ساعات ازدحام خدایان» گذاشته‌اند، تا دهه‌ی 1950 ادامه یافت.

در سال 1956، هشتاد هزار ایزدکده از حدود یکصد و ده هزار ایزدکده‌ی شینتو، ائتلافی به نام «اتحادیه‌ی معابد شینتو»⁶² را به ریاست معبد ایسه تشکیل دادند تا شینتو پا بر جا بماند. با ورود و استقرار مسیحیت، باورهای شینتویی کمرنگ‌تر شد.

تحولات اقتصادی و پیشروی ژاپن به‌سوی تکنولوژی جهانی، باورهای مذهبی را دگرگون ساخت، اما ریشه‌های باور ژاپنی هنوز از میان نرفته‌است. شینتو قبل از آن‌که یک دین باشد، باور، تاریخ، هویت، اصالت و شرافت ملی مردم ژاپن است، هر چند که مسائل سیاسی و نیز مسائل اقتصادی و اجتماعی از قبیل تحرک فزاینده‌ی جامعه، کوچ کردن از روستاها به شهرهای بزرگ، صنعتی شدن و تغییرات بنیادی اجتماعی اکنون، شینتو را با چیزی رو به رو می‌کند که ممکن است بزرگ‌ترین چالش آن تاکنون باشد.

منابع و ارجاعات:

- 1- ا. مور، چالز، *جان ژاپنی*، ترجمه ع. پاشایی، نشر نگاه معاصر، 1381
- 2- ئونو، سوکیو، *شین‌تو؛ راه کامی*، ترجمه نسترن پاشایی، نشر نگاه معاصر، 1382
- 3- پیگوت، ژولیت، *اساطیر ژاپن*، ترجمه باجلال فرخی، 1373
- 4- کلارک، گراهام، *جهان پیش از تاریخ از دیگامی نو*، گروه مترجمان، نشر دنیای مادر، 1379
- 5- کوچیکی، ترجمه احسان مقدس، انتشارات نیروانا، 1380
- 6- گر، جوزف، *حکمت ادیان*، ترجمه محمد حجازی، نشر کتابخانه ابن‌سینا، 1337
- 7- مرتون، اسکات، *تاریخ و فرهنگ ژاپن*، ترجمه مسعود رجب‌نیا، انتشارات امیر کبیر، 1364
- 8- نستورخ، میخائیل، *مبداء نژادهای انسان*، ترجمه ه. مشکین‌پور و ف. نعیم، نشر اندیشه، 1358
- 9- یوسا، میچیکو، *دین‌های ژاپنی*، ترجمه حسن افشار، نشر مرکز، 1382

منابع اینترنتی:

androphile.org

japantimes.co.jp

jonwilks.com

lcweb2.loc.gov

ncsu.edu

nihonbunka.com

openhistory.org

rekihaku.ac.jp

zmag.org

پی نوشت ها:

- Shinto.1
- Animism.2
- Nihon.3
- Pleistocene.4
- Mesolithic.5
- Jomon.6
- Yayoi.7
- Ainu.8
- Kami.9
- do.10
- Dao.11
- Tao.12
- michi.13
- kami-no michi.14
- Kojiki.15
- Nihongi.16
- Nihon Shoki.17
- Kogoshui.18
- Engi Shiki.19
- Kujiki.20
- Kofun.21
- Ise.22
- Izumo.23
- Confucius.24

Nara.25
Heian.26
Edo.27
Ame-no-minaka-nushi-no-kami.28
Taka-mimusubi-no-mikoto.29
Kami-musubi-no-mikoto.30
Izanagi-no-mikoto.31
Izanami-no-mikoto.32
Ama-terasu-o-mikami.33
Sosa-no-o-no-mikoto.34
Tsuki-yomi-no-mikoto.35
Izumo.36
Okuni-nushi-no-kami.37
Ninigi-no-mikoto.38
Jimmu.39
Meiji.40
Nakatomi.41
Imbe.42
Shinbotsu shogo.43
Tendai.44
Shingon.45
Shinbotsu bonri.46
Torii.47
Sando.48
Sakaki.49
Shinmei.50
Tenchi kongen.51
Taisha.52

Izumo.53
Yamato.54
Kagura.55
Miko.56
Harai.57
Shinsen.58
Norito.59
Naorai.60
Kami-dana.61
Jinja honcho.62

این مقاله تحت عنوان «آیین شینتو؛ باورهای ملی در جایگاه دین» در ماهنامه اخبار ادیان، شماره 20 و 21، پاییز 1385 از سوی موسسه‌ی گفت و گوی ادیان (تهران) منتشر شد.
